

Rola Spółek z o.o. Agencji Nieruchomości Rolnych Oddziału Terenowego w Warszawie w rozwoju hodowli bydła mlecznego w Polsce

Jan Szarek¹, Tadeusz Jasiorowski²

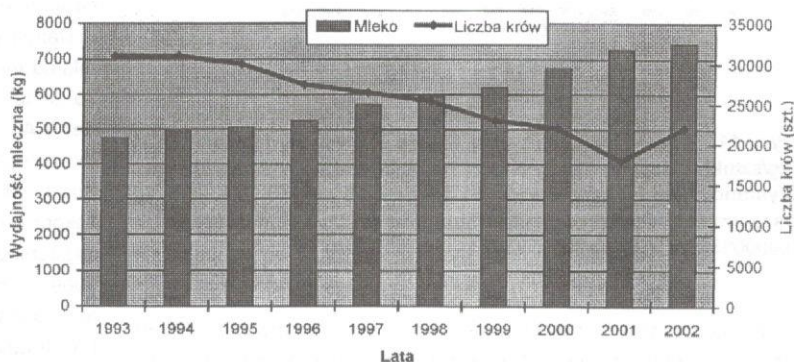
¹AR w Krakowie,
²ANR OT w Warszawie

W większości przypadków Spółki z o.o. Agencji Nieruchomości Rolnych Oddziału Terenowego (ANR OT) w Warszawie są byłymi Państwowymi Ośrodkami Hodowli Zarodowej i Państwowymi Stadninami Koni, które należały do Zjednoczenia Hodowli Zwierząt Zarodowych. Powstało ono (14 lutego 1953 r.) jako Centralny Zarząd Hodowli Zarodowej w Warszawie z państwowych gospodarstw rolnych ukierunkowanych na hodowlę zwierząt gospodarskich. Stąd też od początku były to przedsiębiorstwa odgrywające wiodącą rolę w polskiej hodowli bydła, koni, trzody chlewnej i owiec. Już wtedy różniły się one od pozostałych gospodarstw państwowych posiadaniem znakomitej kadry inżynierów – wysokiej klasy hodowców zamiłowanych w hodowli zwierząt, co stało się tradycją po dzień dzisiejszy. Z gospodarstw tych utworzono m.in. Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa (w 1993 roku), która w roku 2003 została przemianowana na Agencję

Nieruchomości Rolnych. Początkowo obejmowała ona 123 Spółki, ale na skutek zachodzących procesów restrukturyzacji, w połączeniu z prywatyzacją, Spółek z roku na rok jest coraz mniej. Spośród nich wytypowano tzw. Spółki strategiczne, czyli takie, które nie podlegają prywatyzacji z uwagi na konieczność zagwarantowania bezpieczeństwa państwa w zakresie hodowlanym. Spółki te mają kluczowe znaczenie dla polskiej hodowli, gdyż posiadają zwierzęta o wysokiej, a nawet najwyższej wartości hodowlanej, uzyskane dzięki twórczej pracy kilku pokoleń polskich hodowców.

W 2002 roku tylko 42 Spółki prowadziły hodowlę bydła mlecznego. Zaniechano hodowli bydła w Stadzie Ogierów w Białce i Pomorsko-Mazowieckiej Hodowli Zwierząt, jednak stan liczbowy nie uległ zmianie, gdyż do Spółek strategicznych zaliczono Kombinat Rolny Kietrz (2862 krów) i Gospodarstwo Rolno-Hodowlane Żydowo (712 krów). Wynikiem tego było zwiększenie pogłowia krów w Agencji w roku 2002 o 3574 szt., co razem ze zwiększoną obsadą krów w oborach pozostałych Spółek (o 506 szt.) dało wzrost o 4080 krów. W sumie Agencja w roku 2002 posiadała blisko 22 tys. krów (tab. 1) i po raz pierwszy od roku 1993 odnotowała wzrost ich pogłowia (rys. 1).

Od roku 1993 systematycznie wzrasta wydajność mleka – od 4700 kg w 1993 roku do 7400 kg w roku 2002 (dla krów

Rys. 1. Liczba krów w stadach ANR OT Warszawa oraz średnie wydajności mleka w latach 1993-2002

Tabela 1
Wyniki produkcyjno-hodowlane w latach 2001-2002 populacji krajowej oraz krów znajdujących się w stadach ANR OT Warszawa

Wyszczególnienie	Kraj 2001			Kraj 2002		
	Kraj 2001	ANR	Różnica	Kraj 2002	ANR	Różnica
Liczba krów ocenianych* (szt.)	419 097	17 877	4,3%	448 050	21 957	4,9%
Mleko* (kg)	5597	7260	+1663	5712	7419	+1707
Tłuszcz* (kg)	234	309	+75,00	239	316	+77,00
Tłuszcz* (%)	4,19	4,26	+0,09	4,19	4,26	+0,07
Białko* (kg)	185	244	+59,00	187	247	+60,00
Białko* (%)	3,31	3,36	+0,05	3,28	3,33	+0,05
Matki buhajów** (szt.)	921	476	51,7%	876	517	59,0%
Buhaje zakwalifikowane do hodowli* (szt.)	443	167	37,7%	462	182	39,4%
Buhaje hodowli krajowej zakupione przez zakłady unasieleniania** (szt.)	274	119	43,4%	211	68	32,2%
Buhaje rasy c.b. i cz.b. hodowli krajowej dopuszczone do unasieleniania*** (szt.)	108	82	75,9%	91	64	70,3%

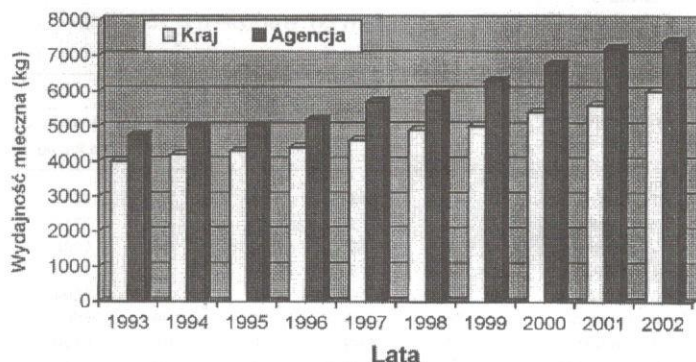
*Dane wg KCHZ (kraj – przeciętna liczba krów w roku; ANR – liczba krów na koniec roku)

**Dane wg stacji unasieleniania

***Buhaje dopuszczone do unasieleniania w styczniu danego roku

objętych kontrolą użytkowości mlecznej w Polsce odpowiednio od 3900 kg do 6000 kg) – rys. 2.

W ostatnim 10-leciu w oborach należących do Agencji odnotowano wzrost wydajności mleka wynoszący około 2700 kg, podczas gdy w całym kraju wzrost ten wyniósł 2100 kg. Postęp w stosunku rocznym wyniósł około 270 kg mleka, czyli blisko dwukrotnie więcej niż teoretycznie przewidywany postęp – około 3% w stosunku rocznym. Analizując rysunek 2 można zauważyć, że dystans między wydajnością mleka w oborach Agencji a krowami objętymi kontrolą użytkowości mlecznej w kraju z każdym rokiem się zwiększa i w roku 2002 wyniósł aż 1707 kg. Niestety krowy Agencji to tylko 4,9% populacji krów ocenianych w Polsce (448 050 krów). Z tej liczby około 73 tys. krów wykazało się wydajnością powyżej 7000 kg mleka, a 33% z nich to krowy Agencji. Te liczby najlepiej świadczą o znaczeniu hodowli bydła w gospodarstwach Agencji dla ogółu hodowli bydła mlecznego w Polsce. Wy-

Rys. 2. Średnie wydajności mleka (kg) krów ocenianych w kraju oraz w stadach ANR OT w Warszawie w latach 1993-2002

dajność mleka krów z gospodarstw Agencji nie ustępuje wydajności obserwowanej w Zachodniej Europie, a czołówka obór Agencji może z powodzeniem konkurować z najlepszymi oborami Unii Europejskiej.

Przewaga krów z obór Agencji w wydajności mleka (o 1707 kg) nad populacją krów ocenianych w Polsce skutkowa-ła także przewagą w wydajności tłuszczu (o 77 kg) i w wydajności białka (o 60 kg). Przewagi w procentowej zawartości tłuszczu w mleku o +0,07% i w białku o +0,05% były bowiem za małe, aby znacząco wpłynąć na tak duże wartości przewag w wydajności ww. składników mleka (tab. 1). Skład mleka, a zwłaszcza zawartość w nim białka, powinien być obecnie w centrum zainteresowania hodowców, bo cecha ta po wejściu Polski do Unii Europejskiej będzie w znaczącym stopniu determinować efektywność ekonomiczną produkcji mleka. Jest to tym bardziej istotne, że w ostatnim ćwierćwieczu w Polsce zanotowano znikomy postęp pod tym względem. Nawet renomowane firmy, oferujące nasienie na polskim rynku, często proponują buhaje, których córki mają średnią zawartość białka w mleku na poziomie 3,0% i ujemny indeks tej cechy. Jeżeli to odniesiemy do średniej wartości cechy, wynoszącej w roku 2002 dla kraju 3,29%, a dla ANR 3,33%, to staje się oczywiste, że tego typu nasienie nie powinno znajdować nabywców, a niestety ich znajduje. Procentowa zawartość białka w mleku, jako cecha wysoko odziedziczalna, powinna być głównie doskonalona w relacji ojciec-syn i ojciec-córka. Dobór ojców przekazujących wysoki procent białka powinien być obecnie powszechnie stosowany. Z naszych obserwacji wynika, że w praktyce hodowlanej tak nie jest, bo zbyt duże znaczenie przypisuje się wydajności mleka, a równocześnie pomija się inne cechy, a zwłaszcza zawartość białka w mleku. Wydajność mleka, jako cecha nisko odziedziczalna, może być z powodzeniem doskonalona na drodze selekcji rodzinowej w relacji matka-córka. Powyższe zasady są powszechnie znane hodowcom, a mimo to nie zawsze są one stosowane, o czym świadczą wyniki kontroli użytkowości mlecznej krów.

O roli jaką Spółki należące do Agencji Nieruchomości Rolnych odgrywają w uzyskiwaniu postępu hodowlanego w polskiej hodowli bydła mlecznego świadczą:

- liczba matek buhajów, wynosząca aż 517 (59%) z 876 ogółem wybranych w kraju spośród 458 808 krów będących pod kontrolą użytkowości mlecznej;

- liczba buhajów zakwalifikowanych do hodowli – aż 182 (39%) spośród 462 w kraju;

- liczba buhajów hodowli krajowej zakupionych przez zakłady unasienniania – 68 (32%) spośród 211 ogółem w kraju;

- liczba buhajów hodowli krajowej dopuszczonych do unasienniania rasy czarno-białej i czerwono-białej – 64 (70%) spośród 91 ogółem w kraju (tab. 1).

Nie sposób dokonać szczegółowej analizy wyników wszystkich Spółek z uwagi na ograniczenie ramami artykułu. Zostaną jedynie omówione te Spółki, które pod względem hodowli bydła mlecznego odgrywają największą rolę.

W tabeli 2 podano średnie wydajności mleka dla 22 Spółek Agencji w latach 1993-2002. W tym czasie w Spółkach odnotowano poprawę wydajności mleka o blisko 3350 kg, osiągając w 2002 roku średnią wydajność 8053 kg mleka, przy czym w dwóch Spółkach (w Golejewku i w Kamieńcu Żąbkowskim) średnia wydajność mleka krów wyniosła ponad 10 000 kg, a w dalszych dwóch (Osiecinie i Dębołęka) – ponad 9000 kg mleka. Z kolei krowy w 5 Spółkach osiągnęły średnią wydajność mleka powyżej 8000 kg, a w dalszych 10 – ponad 7000 kg mleka. Należy zauważyć, że w 2002 roku Golejewko, dokonując postępu o 524 kg mleka w stosunku do roku 2001, uplasowało się na pierwszym miejscu w Polsce pod względem wydajności mleka. Jednakże największy wzrost wydajności mleka nastąpił w Osowej Sieni – krowy dały średnio o 649 kg mleka więcej w roku 2002 niż w 2001. Natomiast prawdziwe załamanie wydajności miało miejsce w Nochowcu, gdzie zanotowano spadek aż o 1402 kg mleka. W siedmiu Spółkach odnotowano spadek wydajności mleka w stosunku do roku 2001.

Tabela 2
Średnie wydajności mleka (kg) w latach 1993-2002 w Spółkach ANR OT Warszawa

Lp. Spółka	Lata				Wzrost/Spadek	
	1993	2000	2001	2002	2002-1993	2002-2001
1. Golejewko	5724	9414	9739	10 253	4529	514
2. Kamieniec Żąbkowski	5942	9482	10 023	10 225	4283	202
3. Osiecinie	7283	8236	9137	9386	2103	249
4. Dębołęka	6789	8559	9054	9274	2485	220
5. Chodeczek	5836	7890	8677	8969	3133	292
6. Osowa Sień	6233	7916	8046	8695	2462	649
7. Bobrowniki	7185	8439	8626	8628	1443	2
8. Żołędzica	5547	7837	8105	8171	2624	66
9. Garzyn	5748	7524	8325	8137	2389	-188
10. Osiek	5156	7963	8114	7922	2766	-192
11. Polanowice	5754	7716	8068	7920	2166	-148
12. Lubiana	4379	6758	7302	7763	3384	461
13. Szelejewo	6345	8055	8021	7755	1410	-266
14. Knyszyn	4575	7031	7056	7682	3107	626
15. Głogówek	5739	7707	8048	7681	1942	-367
16. Gajewo	5626	7473	7922	7677	2051	-245
17. Dobrzyniewo	5626	7468	7181	7433	1807	252
18. Nowe Jankowice	5624	6662	6991	7167	1543	176
19. DANKO – Choryń	4558	6772	7114	7132	2574	18
20. Pępowo	4962	6570	6825	6852	1890	27
21. Walewice	4868	6737	6703	6704	1836	1
22. Nochow	3698	7581	7151	5749	2051	-1402
Ogółem	4706	6704	7260	8053	3347	793

Nie ulega wątpliwości, że spośród ocenianych Spółek największym potencjałem produkcyjnym dysponuje Kombinat Rolny Kietrz, który posiada dwa razy więcej krów niż druga na liście Osowa Sień i trzy razy więcej niż następne dwie Spółki – Żołędnica i Osiećiny. Różnice w sprzedaży mleka w klasie ekstra – od 94% w Głogówku do 100% w większości Spółek – powinny być wytyczną do działania w kierunku osiągnięcia we wszystkich Spółkach wskaźnika na poziomie 100% (tab. 3). Ponadto należy się zastanowić nad tym, że w Spółkach o podobnym poziomie wydajności (np. w Golejewku i w Kamieńcu Ząbkowickim) różnica dotycząca średniej sprzedaży mleka na krowę wyniosła ponad 500 kg mleka, między Osiećinami a Dębołęką – ponad 380 kg, między Osiekiem a Polanowicami – ponad 420 kg mleka. Różnica między mlekiem sprzedanym a udojonym (wyrażona w procentach) między Osową Sienią (98%) a Bobrownikami (88%) wyniosła aż 10%. Czy nie warto by cielęta odchowywać na preparatach mlekozastępczych, a zaoszczędzone mleko sprzedawać do mleczarni?

Wybrane cechy użytkowości mlecznej krów za 2002 rok dla 28 Spółek podano w tabeli 4. Dokonano też rankingu Spółek pod względem poszczególnych cech. Okazało się, że Golejewko, zajmujące pierwsze miejsce pod względem wydajności mleka i tłuszczu oraz drugie w przypadku wydajności białka, jest dopiero na 9 miejscu co do procentowej zawartości tłuszczu i 23 co do procentowej zawartości białka w mleku. Natomiast Michałów, plasujący się na 26 pozycji pod względem wydajności mleka, zajął pierwsze miejsce co do procentowej zawartości tłuszczu i białka w mleku dzięki posiadaniu krów rasy jersey. Pępowo uplasowało się dopiero na

Tabela 3
Sprzedaż mleka w Spółkach ANR OT Warszawa w 2002 roku

Lp. Spółka	Krowy	Sprzedaż mleka (tys. litrów)			średnio na krowę
		ogółem	% do udoju	% kl. E	
1. Kietrz	2862	19 631,3	93	100	6893
2. Osowa Sień	1403	10 377,6	98	95	7718
3. Żołędnica	1064	7686,1	92	100	6988
4. Osiećiny	1008	7796,6	91	100	7683
5. Garzyn	859	6199,8	96	100	7094
6. Lubiana	761	5380,7	91	99	6681
7. Żydowo	712	4446,0	96	100	6150
8. Głogówek	669	4588,6	94	94	6571
9. Kamieniec Ząbkowicki	604	5124,1	93	100	8360
10. Osiek	558	3856,3	92	99	6574
11. DANKO	502	3625,6	92	100	6483
12. Szelejewo	479	3020,9	94	100	6740
13. Polanowice	405	3029,2	92	100	6995
14. Racot	359	2325,2	93	97	6073
15. Dębołęka	305	2245,1	92	100	7299
16. Chodeczek	303	2363,4	95	98	7381
17. Gajewo	252	1369,1	91	100	6519
18. Golejewko	249	2072,3	95	100	8868
19. Knyszyn	240	1600,1	94	100	6686
20. Bobrowniki	186	1427,2	88	100	7118
Ogółem	21 957	143 731,6	93	95	6817

25 miejscu pod względem wydajności mleka, na 20 – co do wydajności tłuszczu i 21 – co do wydajności białka, natomiast pod względem procentowej zawartości tłuszczu (4,44%) było szóste, a białka w mleku (3,53%) – trzecie. W tej sytuacji na-

Tabela 4
Wybrane cechy użytkowości krów w Spółkach ANR OT Warszawa za 2002 rok

Spółka	Stan średnio-roczny (szt.)	Mleko		Tłuszcz		Białko		Tłuszcz		Białko		I wycielenie (dni)	Masa ciała (kg)	OMW (dni)
		* kg	kg	* kg	kg	* %	%	* %	%					
Golejewko	227	1	10 253	1	448	2	334	9	4,38	23	3,27	772	590	415
Kamieniec Ząbkowicki	579	2	10 225	2	443	1	341	13	4,32	16	3,33	778	636	443
Osiećiny	942	3	9386	4	383	4	308	23	4,08	22	3,28	812	569	430
Dębołęka	287	4	9274	3	384	3	311	21	4,14	13	3,35	833	593	443
Chodeczek	311	5	8969	6	375	5	304	18	4,18	9	3,39	762	575	429
Bobrowniki	176	6	8695	4	383	8	280	6	4,44	26	3,24	852	562	414
Garzyn	842	7	8628	15	330	9	275	25	4,06	10	3,38	806	570	433
Osiek	544	8	8171	13	333	10	265	16	4,20	13	3,35	832	565	437
Żołędnica	1022	9	8137	8	350	7	282	14	4,28	6	3,45	781	580	419
Polanowice	397	10	7922	9	345	10	265	10	4,36	15	3,34	810	574	426
Głogówek	656	11	7920	12	338	16	250	8	4,40	24	3,25	760	565	424
Osowa Sień	1315	12	7763	11	339	6	290	27	3,90	16	3,33	850	549	428
Szelejewo	418	13	7755	19	308	13	261	26	3,97	11	3,37	768	554	452
Gajewo	205	14	7682	25	287	12	263	28	3,74	7	3,43	794	518	437
Lubiana	765	15	7681	17	316	14	255	24	4,07	21	3,29	852	553	398
Dobrzyniewo	461	16	7677	10	340	16	250	4	4,57	11	3,37	845	577	436
Kietrz	2649	17	7637	14	331	15	254	12	4,33	18	3,32	795	543	404
Nochowo	74	18	7433	28	267	27	208	3	4,64	2	3,61	821	526	628
DANKO – Choryń	528	19	7167	24	293	22	235	22	4,11	20	3,30	810	544	405
Janów Podlaski	105	20	7133	22	298	19	248	18	4,18	5	3,48	905	579	424
Knyszyn	233	21	7132	16	325	16	250	15	4,23	24	3,25	835	557	403
Racot	355	22	6874	18	310	24	228	5	4,51	18	3,32	833	539	418
Nowe Jankowice	501	23	6852	21	300	23	231	17	4,19	27	3,22	823	552	413
Krasne	81	24	6759	23	294	25	215	11	4,35	28	3,18	782	596	406
Pępowo	604	25	6704	20	304	21	242	6	4,44	3	3,53	799	578	408
Michałów	178	26	6604	7	354	20	243	1	5,36	1	3,68	800	475	442
lwno	552	27	5963	26	283	26	210	2	4,75	4	3,52	839	491	414
Walewice	290	28	5749	27	279	24	228	20	4,16	8	3,40	854	576	498

*Ranking Spółek pod względem danej cechy

Tabela 5
Średni okres międzywycieleniowy (OMW) oraz wiek pierwszego wycielenia krów w Spółkach ANR OT Warszawa w 2002 roku*

Lp. Spółka	Okres międzywycieleniowy (dni)		Wiek I wycielenia (dni)	
1. Golejewko	443	(-14)	778	(-37)
2. Kamieniec Ząbkowicki	415	(-12)	772	(-23)
3. Osiećciny	430	(+5)	812	(-51)
4. Dębołęka	443	(+9)	833	(-19)
5. Chodeczek	429	(+31)	762	(+5)
6. Osowa Sień	428	(+7)	850	(+7)
7. Bobrowniki	414	(+10)	852	(-32)
8. Żołędzica	419	(+11)	781	(-11)
9. Garzyn	433	(+6)	806	(-18)
10. Osiek	437	(+14)	832	(+18)
11. Polanowice	426	(+12)	810	(+5)
12. Lubiana	398	(-1)	852	(-8)
13. Szelejewo	452	(+13)	768	(-4)
14. Knyszyn	403	(-9)	835	(-25)
15. Głogówek	424	(+18)	760	(-31)
16. Gajewo	437	(+29)	794	(-52)
17. Kietrz	404	(+3)	795	(-24)
18. Dobrzyniewo	436	(+5)	845	(-48)
19. Nowe Jankowice	413	(+3)	823	(-32)
20. Janów Podlaski	424	(+18)	905	(+65)
Ogółem ANR	419	(+7)	816	(-16)

*W nawiasach podano o ile przeciętnie dany wskaźnik uległ skróceniu lub wydłużeniu w stosunku do danych z roku 2001

leżałoby się zastanowić, dlaczego w Spółce Pępowo tak mało kwalifikowanych jest matek buhajów (tylko 2-5 rocznie).

Dane zawarte w tabeli 4 wskazują, jak wiele pracy jest jeszcze przed hodowcami, aby te stosunkowo duże różnice między Spółkami pod względem użytkowości mlecznej krów ulegały stopniowemu zmniejszeniu.

Znaczne rezerwy istnieją zwłaszcza odnośnie wieku pierwszego wycielenia i długości okresu międzywycieleniowego (OMW). Wystarczy dla ilustracji podać, że OMW dla 28 Spółek wahał się od 398 dni w Lubianie do 628 dni w Nochowiu, a wiek pierwszego wycielenia od 762 dni w Chodeczku do 905 dni w Janowie Podlaskim. Jednak zarówno w przypadku OMW, jak i wieku krów podczas pierwszego wycielenia trend jest korzystny (tab. 5).

Udział Spółek w realizacji programu hodowlanego obrazują dane zawarte w tabelach 6, 7 i 8. Liczbę matek buhajów wybranych w latach 1995-2002 należy ocenić jako znaczącą (4% posiadanej liczby krów i 59,02% wybranych matek w kraju). Jednak odnotować należy spadek liczby matek z 1162 w roku 1995 do 435 w roku 2002. Spółki wiodące pod tym względem, to: Osiećciny, Kamieniec Ząbkowicki, Głogówek, Osowa Sień. W tych Spółkach było 314 matek buhajów (70%).

Z kolei najlepsze Spółki co do liczby buhajów dostarczanych do wychowalni, to: Osiećciny, Dobrzyniewo, Głogówek i Osowa Sień. Porównanie liczb w tabelach 5 i 6 powinno skutkować korektą przy wyborze matek buhajów. Należy podkreślić wyjątkowo efektywną pracę hodowlaną w Spółce Dobrzyniewo, która jako jedyna systematycznie zwiększa nie tylko liczbę matek buhajów, ale szczególnie liczbę buhajów sprzedanych do zakładów unasienniania i do krycia naturalne-

Tabela 6
Liczba matek buhajów w Spółkach ANR OT Warszawa w latach 1995-2002

Lp. Spółka	Lata							
	1995		2000		2001		2002	
	szt.	% do liczby krów	szt.	% do liczby krów	szt.	% do liczby krów	szt.	% do liczby krów
1. Osiećciny	149	19,7	78	8,3	117	12,8	123	12,2
2. Kamieniec Ząbkowicki	22	6,5	59	11,8	68	11,5	73	12,1
3. Głogówek	30	4,7	53	8,4	52	7,9	59	8,9
4. Bobrowniki	31	16,3	8	4,3	11	5,9	12	6,4
5. Dobrzyniewo	25	5,0	16	3,0	24	4,4	31	5,4
6. Walewice	20	6,6	15	5,3	15	5,2	13	4,4
7. Osowa Sień	126	10,4	31	2,4	42	3,4	59	4,2
8. Osiek	30	5,4	30	5,4	26	4,9	21	3,8
9. Dębołęka	49	19,1	11	3,9	12	4,2	10	3,3
10. Golejewko	30	12,3	20	8,1	11	4,9	8	3,2
11. Gajewo	21	12,6	3	1,6	3	1,6	7	2,8
12. Polanowice	24	6,1	-	-	5	1,2	7	1,7
13. Szelejewo	18	4,6	12	2,9	11	2,8	6	1,3
14. Pępowo	2	0,4	2	0,3	3	0,5	5	0,8
15. Lubiana	69	8,2	5	0,7	5	0,7	5	0,7
16. Garzyn	9	1,2	4	0,5	8	0,9	5	0,5
17. Chodeczek	-	-	-	-	3	1,0	1	0,3
18. Żołędzica	56	5,5	41	3,9	34	3,5	-	-
19. Knyszyn	2	1,0	1	0,5	1	0,5	-	-
20. Nowe Jankowice	13	2,9	4	0,8	-	-	-	-
Ogółem ANR	1162	4,0	476	2,2	476	2,7	435	4,0

go, także dzięki transplantacji zarodków. SK Dobrzyniewo w 2002 roku sprzedało do stacji unasienniania 15 buhajów, a do krycia naturalnego kolejnych 20, posiadając jedynie 31 matek buhajów.

Spółki ANR OT w Warszawie korzystają w pracy hodowlanej ze zdobyczy nauki, o czym świadczą najlepiej dane zawarte w tabeli 9, które obrazują wyniki transplantacji zarod-

Tabela 7
Liczba buhajów wstawianych do wychowalni w latach 1995-2002

Lp. Spółka	Lata				
	1995	1997	2000	2001	2002
1. Osiećciny	107	78	47	61	77
2. Dobrzyniewo	3	14	21	22	25
3. Głogówek	25	9	13	13	22
4. Osowa Sień	67	87	29	18	15
5. Kamieniec Ząbkowicki	6	3	6	11	9
6. Bobrowniki	11	14	12	2	5
7. Dębołęka	11	13	8	4	4
8. Osiek	2	5	8	5	4
9. Walewice	4	4	1	2	4
10. Golejewko	14	29	5	7	3
11. Polanowice	4	8	1	2	1
12. Gajewo	22	21	4	-	1
13. Lubiana	14	8	2	2	1
14. Pępowo	-	-	1	-	1
15. Knyszyn	1	-	-	-	1
16. Szelejewo	5	3	7	8	-
17. Chodeczek	-	1	3	4	-
18. Żołędzica	6	-	8	-	-
19. Garzyn	2	-	-	1	-
Ogółem ANR	466	367	195	167	173

Tabela 8
Liczba buhajów sprzedanych do zakładów unasienniania przez Spółki ANR posiadające wyczołwalnie w latach 1995-2002

Lp. Spółka	Lata				2002	
	1995	1997	2000	2001	do krycia naturalnego	do SHIUZ
1. Bobrowniki	3	8	–	9	–	–
2. Dobrzyniewo	7	28	11	16	20	15
3. Gajewo	32	49	16	2	–	–
4. Głogówek	25	21	7	6	9	9
5. Golejewko	29	30	12	6	3	2
6. Mścice	7	4	2	5	4	4
7. Osiećciny	63	42	18	36	44	25
8. Osowa Sień	9	49	47	25	10	8
9. Walewice	19	50	46	28	–	–
10. Żołędnica	–	–	–	4	–	–
Ogółem ANR	262	296	169	137	90	63

Tabela 9
Transplantacja zarodków bydłęcych w latach 1997-2002

Wyszczególnienie	Lata					
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Liczba Spółek z wykonanymi transplantacjami	19	16	14	15	14	10
Liczba dawczyń poddanych płukaniu	121	140	57	31	37	35
Liczba uzyskanych zarodków ogółem	1267	936	403	192	224	265
Procent zarodków dobrych	57	72	66	76	71	57
Liczba zarodków przeniesionych ogółem w tym:	849	767	520	404	350	218
świeżych	371	308	127	94	125	70
mrożonych	478	459	393	310	235	148
Skuteczność przenoszenia (%)	43	45	43	46	45	41
Liczba urodzonych cieląt	210	362	201	140	134	90

ków bydłęcych w latach 1997-2002. Zauważyć można, że po początkowym okresie fascynacji tą metodą biotechniczną, jej zakres stopniowo ulegał zmniejszeniu (z 19 Spółek w 1997 roku do 10 Spółek w roku 2002). W tym samym czasie liczba uzyskanych zarodków ogółem zmalała z 1267 w 1997 roku do 192 w roku 2000, po czym wzrosła do 265 w roku 2002. Zjawiskiem niepokojącym jest to, że w roku 2002 uzyskano najniższą skuteczność przenoszenia zarodków (41%), podczas gdy w roku 2000 skuteczność ta wynosiła już 46%.

O kryzysie w stosowaniu tej metody przyspieszania postępu hodowlanego najlepiej świadczy liczba urodzonych cieląt – tylko 90 w roku 2002 w stosunku do 362 cieląt w roku 1998.

Z przedstawionego stanu hodowli bydła mlecznego w Spółkach ANR OT w Warszawie wynika, że posiadają one cenny materiał genetyczny w stadach o stosunkowo dużej liczebności, co umożliwia efektywną pracę hodowlaną. Aby ona była racjonalna i coraz lepiej prowadzona podjęto w Agencji ogromny wysiłek, by stworzyć odpowiednie warunki środowiskowe i żywieniowe. Przeprowadzana jest obecnie restrukturyzacja produkcji bydłęcej, prowadząca do jej koncentracji. Przechodzi się z chowu na stanowiskach z uwięzią na chów wolnostanowiskowy z dojem w halach udojowych. Tradycyjna technologia produkcji mleka zastępowana jest nowoczesną – na zasadach fermowych. Zmiany organizacyjne oraz związane z wyposażeniem obór w zdobywcze nowoczesnej techniki stały się możliwe dzięki mądrej polityce kierownictwa Agencji, które inspiruje Prezesów Zarządów Spółek i ich kadre inżynierską do pogłębiania wiedzy hodowlanej i organizacyjnej. Kierownictwo Agencji zatrudniło konsultantów naukowych, co skutkuje ścisłymi kontaktami z nauką, zaprasza wybitnych specjalistów z zagranicy, wysłała kadre kierowniczą Spółek na staże, wystawy i praktyki hodowlane do krajów przodujących w świecie w hodowli bydła. Dzięki temu pracownicy Spółek opanowali tajniki nowoczesnego gospodarowania, co pozwala na uzyskiwanie wysokiego poziomu hodowli bydła. Zmieniono radykalnie warunki utrzymania bydła, wprowadzono komputerowy system zarządzania stadem, zastosowano nowoczesny program żywienia, podniesiono kwalifikacje obsługi, zwłaszcza zaangażowanej w proces doju krów. Spółki szeroko korzystają z zasobów światowej genetyki, kupując nasienie wybitnych buhajów, zarodki i jałówki cielne. W efekcie wiele Spółek już dziś posiada obory o poziomie produkcji mleka od 8000 do 10 000 kg. Zaprezentowane duże osiągnięcia większości Spółek ANR OT w Warszawie nie mogą przystąpić potrzeby dokonywania dalszych głębokich zmian w organizacji pracy hodowlanej i jej intensyfikacji. Agencja zaleca swoim Spółkom dalsze doskonalenie typu i budowy, a zwłaszcza wymion i kończyn krów; poprawianie składu mleka, a głównie poziomu zawartości w nim białka; przedłużanie okresu użytkowania krów; poprawę kompleksu cech reprodukcji; obniżanie liczby komórek somatycznych w mleku krów oraz dalsze doskonalenie środowiska hodowlanego – głównie żywienia zwierząt i higieny pomieszczeń inwentarskich.

Podstawowym celem pracy hodowlanej realizowanej w Spółkach ANR OT w Warszawie jest hodowla zwierząt zarodowych dla potrzeb populacji masowej bydła w kraju. Odbywa się to poprzez zapewnienie rozrodu kontrolowanego, dzięki pokrywaniu zapotrzebowania na najlepsze rozplodniki i sprzedaż zwierząt zarodowych (buhajów i jałowiec).

Literatura: 1. Informacja o stanie hodowli zwierząt w Spółkach podległych Oddziałowi Terenowemu w Warszawie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w 2001 roku. Warszawa, marzec 2002, maszynopis, zał. 6, s. 34. 2. Informacja o stanie hodowli zwierząt w Spółkach podległych Oddziałowi Terenowemu w Warszawie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w 2002 roku. Warszawa, marzec 2003, maszynopis, zał. 6, s. 37. 3. Ocena wartości użytkowej krów oraz ocena i selekcja buhajów. Wyniki za 2001 rok. KCHZ, Warszawa 2002. 4. Ocena wartości użytkowej krów oraz ocena i selekcja buhajów. Wyniki za 2002 rok. KCHZ, Warszawa 2003.